

FYODOR M. DOSTOYEVSKI

Kumarbaz

Türkçesi
Hazal Ungan

Remzi Kitabevi

KUMARBAZ / Fyodor M. Dostoyevski

© Türkçe çeviri: Remzi Kitabevi, 2017

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Türkçesi: Hazal Ungan

Editör: Kerem Çalışkan

Düzeltili: Nesrin Arslan

Kapak: Ömer Erduran

Kapak resmi: Christian L. Bokelmann

ISBN 978-975-14-1801-2

BİRİNCİ BASIM: Eylül 2017

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi
5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul
Tel (212) 629 4783

Kumarbaz Üstüne

1866'da yayınlanan bu ünlü eserin, yazarın yaşamında özel bir yeri vardır. Dostoyevski bu romanda kumar tutkusuna iyice kapıldığı bir sırada Wiesbaden'de içinde bulunduğu dünyayı ve oradaki Rus karakterleri renkli bir dille anlatır. Aynı dönemde Paris'e giden ve kumar tutkusu yüzünden kendisini terk eden nişanlısı Paulina da, eserdeki "Polina" karakterine ilham vermiştir. Romanın başkahramanı Aleksey ise Dostoyevski'nin adeta kendi gölgesi gibidir.

Kumarbaz Dostoyevski'nin neredeyse tüm eserlerinin telif hakkını, tüm edebi sermayesini ve yazarlık yeteneğini, peşin ödemeye karşılık masaya sürdüğü bir tür "yaşam kumarı" sonucu ortaya çıkmıştır. Yayıncıdan aldığı 3 bin rubleye karşılık *Kumarbaz* kitabını 30 günde teslim etmek üzere bir sözleşme imzalar. Bu yüzden kitabı zamana karşı bir yarış içinde yazar. Söz verdiği tarihte yetişemezse, tüm telif haklarını yayıncıya kaptıracak, aldığı 3 bin rubleyi de geri ödeyecektir.

Bu zaman baskısı sonucu, arada sara nöbetleri de geçiren Dostoyevski, o sırada 20 yaşındaki stenograf Anna Snitkina ile anlaşır. *Kumarbaz*'ı ona steno ile dikte ederek 26 günde yazıp bitirir. Dostoyevski bu dönem için "Hiçbir yazarın şimdiye kadar böyle çılgın bir tempoda çalıştığını sanmıyorum. Bunun düşüncesi bile Turgenyev'i öldürürdü" diyecektir. Dostoyevski bir süre sonra 20 yaşındaki genç stenograf Anna ile evlenir. Rusya'daki alacaklılarından kaçarak Avrupa'da 4 yıl boyunca birlikte gezinirler.

Dostoyevski 1871'de Rusya'dan gelen son parayı da Wiesbaden'de kumar masasında kaybettikten sonra fiilen kumara veda eder.

Dostoyevski'nin 26 gün gibi dünya edebiyat tarihinde rekor sayılabacak kısa bir sürede steno ile yazdırıp bitirdiği *Kumarbaz* eseri, klasikler arasında bir şaheser kabul edilir. Romanın kahramanı Aleksey'in iç hesaplaşmalarında, Dostoyevski'nin duygu ve düşünce dünyasının gelgitleri izlenebilir. *Kumarbaz*, Dostoyevski'nin hayatında bir dönüm noktasıdır. Kumarhanelerde geçen dağınık yaşamı, bu eserden sonra düzgün bir evlilik ile toparlanır ve verimli bir döneme girer.

Ünlü yazar, Puşkin'in 1833'te kaleme aldığı *Maça Kızı* adlı eserindeki "yaşlı kontes" karakteri, Dostoyevski'nin "yaşlı kontes Babuşka"sına ilham kaynağı olmuştur. Ölümü beklenirken çıkıp gelen ve tüm haşmetiyle kumar masasına oturan yaşlı ve aksi kontes Rus soylularının yaşamından canlı bir portre sunar.

Rahat ve mizahi anlatımıyla Dostoyevski'nin en popüler eserlerinden biri olan *Kumarbaz*, birçok kez beyaz perdeye aktarılmış ve TV dizilerine konu olmuştur.

KUMARBAZ

I

İki haftalık ayrılığın ardından nihayet döndüm. Bizim grup üç gündür Roulettenburg'daydı. Benim dönüşümü heyecanla karşılayacaklarını düşünüyordum, ama maalesef yanılmışım. General havalara girmişti, benimle tepeden bakarak konuştu ve kız kardeşine yolladı. Bir yerlerden borç para buldukları çok açıktı. Hatta general bana bakarken utanır gibiydi sanki. Maria Filippovna korkunç meşguldü, benimle pek konuşmadı, yine de verdiğim parayı aldı, saydı ve raporumu sonuna kadar dinledi. O gün yemeğe Mezentsov, o küçük Fransız adam ve bir de İngiliz davetliydi. Ne zaman elleri biraz para görse mutlaka bir ziyafet verirler; tipik Moskovalı adeti. Polina Aleksandrovna beni görünce neden bu kadar geciktiğimi sordu ve cevabı dinlemeden çekip gitti. Tabii bunu mahsus yaptı. Oysa mutlaka konuşup halletmemiz gereken ne çok şey vardı.

Otelin dördüncü katında küçük bir oda ayarladılar bana, ama generalin maiyetine dahil olduğumu burada herkes biliyor tabii. Bizimkiler bir şekilde herkesin dikkatini çekmeyi başarmışlar, bu kesin. Generale çok zengin bir Rus soylusu olarak bakıyorlar. Diğer bir sürü işin yanı sıra, yemekten önce bozdurmam için biner franklık iki banknot da verdi bana. Otelin bürosunda bozdurdum. Artık, en azından bir hafta boyunca herkes bizim milyoner olduğumuzu zannedecek. Tam Mişa ile Nadya'yı gezmeye çıkaracaktım ki, daha merdivenlerde generalin beni çağırıldığını söylediler, çocukları nereye götürdüğümü

soracakmış. Bu adam gözlerime hiç doğrudan bakamaz, aslında isterdi ama, ben gözlerimi dik dik, adeta küstahça üzerine diktikçe cesaretini yitirir. Dolaşık cümleler kuruyor bir türlü esasa gelemiyordu. Sonunda lafı geveleyerek çocukları kumarhane-den (casino) uzak tutmamı ve parka götürmemi istedi.

Nihayet kendini iyice kaybetti ve birden şöyle dedi:

“Belki de onları rulet oynamaya kumarhaneye götürürsünüz. Kusura bakmayın ama,” diye ekledi, “ne kadar kumara düşkün olduğunuzu biliyorum. Her ne kadar, akıl hocanız olmasam da, ki olmak istemem, en nihayet bunu yapmamanızı istemek hakkımdır diye düşünüyorum yani nasıl diyeyim, beni zora sokmayın...”

“Aslında benim hiç param yok,” diye cevap verdim sakince, “kaybetmek için önce birinin parası olması gerekir.”

“Şimdi olacak ama,” diye yanıtladı general biraz kızarak. Masasının çekmecelerini karıştırıp bir not defteri buldu ve bana 120 ruble borcu olduğu ortaya çıktı.

“Nasıl hesaplayalım?” diye söylendi, “Onu talere^(*) çevirmemiz gerekir. İyisi mi yuvarlak hesap yüz taleri alın, tabii üstünü de unutmayız.”

Hiçbir şey söylemeden parayı aldım.

“Lütfen söylediklerime gücenmeyin, öyle alıngansınız ki... Biraz sert konuştuysam bu sadece sizi uyarmak içindi, buna da hakkım var sanıyorum...”

Öğle yemeğinden önce çocuklarla otele dönerken bizimkilerle karşılaştım. Atlarına binmiş, harabeleri görmeye gidiyorlardı. Matmazel Blanche, Maria Filippovna ve Polina Aleksandrovna. Üçü olağanüstü güzellikte atlarla koşulu, şahane bir arabada; Fransız ve İngiliz beyefendiler ve general ise at sırtındaydılar. Gelen geçen durup onlara bakıyordu. Muazzam bir etki yarat-

(*) 20. yy'a değin kullanılan gümüş Alman parası –çn.

tıkları kesindi. General bu etkiyi öyle çok uzun süre sürdüremeyecekti ama. Hesaplarıma göre yanımda getirdiğim dört bin frankın üstüne borç aldıklarını da ekleyince yaklaşık yedi-sekiz bin frankımız olmalı –bu meblağ ise annesi ve Fransız beyefendi ile bizim otelde konaklayan Matmazel Blanche’ın dışının kovuğunu bile doldurmaz. Uşaklar bu beyefendiye “kont hazretleri”, Matmazel Blanche’ın annesine ise “kontes hazretleri” diye hitap ediyorlardı. Belki de gerçekten “kont ve kontes”tirler.

“Kont Hazretleri”yle yemekte karşılaştığımızda beni fark etmeyeceğini, generalin ise zaten bizi tanıştırmaya, beni “Kont”a takdim etmeye niyeti olmadığını tahmin etmek zor değildi. Eh Rusya’da biraz zaman geçirmiş herkes gibi kontun kendisi de, bir üçütele(*) pek de saygı gösterilmeyeceğinin ayırındaydı elbette. Yine de beni iyi tanıır. Gerçi general yemeğe davetli olduğumu haber vermediği için kimse beni görmeyi de beklemiyordu. Unutmuş olmalı. Yine de kendimi tanıtırken öyle klastım ki generalin bile takdirini toplamayı başardım sanırım. Sevgili Maria Filippovna oturacak bir yer gösterdi bana. Bereket, İngiliz beyefendisi Mister Astley’yi önceden tanıyordum da Filippovna’nın uygun bulduğu yere oturmaktan kurtuldum. Beyefendi sağ olsun yanındaki sandalyeyi gösterdi bana da davetlilerin arasına karışabildim.

Bu tuhaf İngiliz’le Prusya’da tanışmıştım. Bizimkilerin yanına giderken, trende karşı koltuğumda oturuyordu. Daha sonra Fransa’da tekrar karşılaştık; hatta sonra da İsviçre’de. İki hafta içinde iki kez rast gelmiştik. Onu tekrar burada, Roulettenburg’da göreceğim aklımın ucundan geçmezdi. Açıkçası hayatımda bu kadar içine kapanık bir adam görme miştım. O kadar utangaçtı ki insan zekâ özürülü olduğunu düşünebilirdi. Halbuki her şeyin farkındaydı (kesinlikle aptal değil-

(*) Üçitel: Özel öğretmen –çn.

di). Ayrıca kibar, dostane bir hali vardı. Bir de daha Prusya'daki ilk karşılaşmamızda bile bir şekilde konuşturmayı başarmıştım onu. Kuzey Kutbu'ndan daha yeni dönmüş biri olarak Nijniy Novgorod'daki fuara gitmek istediğini söylemişti. Generali nereden tanıyordu bilmiyorum ama görünen o ki Polina'ya tutkundu. O içeri girince kıpkırmızı kesildi. Bir de beni kendine yakın gördüğünden olsa gerek, masada yanına oturmamdan memnun olmuşa benziyordu.

Fransız, yemekte tam formundaydı; lafazanlıktan, caka satmaktan alamadı kendini. Sonra hatırladım, Moskova'da da böyle atıp tutuyordu. Bu sefer Rus ekonomisi ve siyaseti üzerine sonu gelmeyen bir nutuk çekiyordu. General zaman zaman karşı çıkacak olsa da Fransız'la arayı bozmamak için bayağı alttan alıyordu.

Bana gelince, içim içimi yiyordu. Daha yemeğin yarısına gelmeden o kadim, ezeli soruyu sordum yine kendime: "Kendisini ve ailesini çoktan bırakıp gitmem gerektiği halde *neden* hâlâ generalin etrafında dolanıyordum?" Ara ara göz ucuyla Polina Aleksandrovna'yı süzüyordum; varlığımın farkında bile değildi. Sonunda o kadar asabım bozuldu ki mahallenin delisini oynamaya karar verdim.

İlk işim masadaki sohbete damdan düşer gibi dalmak oldu. Esas amacım Fransız'la atışmaktı. Sırf bunu yapabilmek için generale dönüp en küstah halimle –ki galiba sözünü de keserek– bu yaz Rusların neredeyse hiçbir yemeğe davet edilmediğini söyledim yüksek sesle. General hayretle bakakaldı bana.

"Eğer kendisine saygısı olan bir Rus iseniz," diye devam ettim, "sırf bu yüzden kötü muamele görmeniz ve hakarete uğramanız kuvvetle muhtemel. Gerek Paris'te gerekse Ren kıyılarındaki ve hatta İsviçre'de o kadar çok Polonyalı ve Polonya sempatisini Fransız var ki eğer Rus iseniz bu gibi davetlerde ağızınızı dahi açamıyorsunuz."

Tüm bunları Fransızca söyledim. General şüphıyla bana bakıyordu. Kızgın mı yoksa kendimi bu denli kaybetmiş olmama şaşırın mı bilemiyordu.

“Birileri size bir ders vermiş olmalı” dedi Fransız, umarsızca, küstahça.

“Paris’te de bir Polonyalı ile tartışmışım,” diye devam ettim, “Yoldan geçen bir Fransız askeri derhal yardıma koştu, tabii adamın. Olaya tanıklık eden başka Fransızlar da vardı ama onlar, benim bir monsenyörü kahvesine tükürmekle tehdit ettiğimi duyunca benden yana taraf oldular.”

“Tükürmek mi?” diye haykırdı general şaşkınlıkla. Sesinden bana içerlediği belliydi. Fransız da inanmaz gözlerle bakıyordu bana.

“Aynen öyle,” dedim. “Bir dönem, şöyle bir-iki gün boyunca, her an iş için Roma’ya gitmem gerekebileceğini düşünüyordum. O ara vize almak için Paris’teki Papalık elçiliğine gitmiştim. Ellili yaşlarda, ruhsuz, soğuk nevale bir rahibe denk geldim. Kendisi beni uzun uzun dinleyip biraz beklememi söyledi. Halbuki ben bir an önce işimi halledip çıkmak istiyordum. Tabii mecburen oturup beklemeye başladım. Orada bulduğum bir *L’Opinion Nationale*^(*) sayısına göz gezdirirken, Rusya’ya hakaretler yağdıran, akıllara ziyan bir makaleye rastladım. Tam kendimi kaptırmış, yazıyı okurken birinin bitişikteki odaya girip monsenyörü sorduğunu duydum. Benim rahibin ziyaretçi odaya girerken de çıkarken de, eğilerek selam verdiğini gördüm. Adamcağıza benim işi hatırlatmaya çalıştım ama bu sefer daha da soğuk bir şekilde beklememi buyurdu. Derken Avusturyalıya benzeyen ve aynı benim gibi, iş seyahati için vize alması gerektiğini söyleyen birisi girdi içeri. Fakat fark şu ki onu hiç beklet-

(*) 1859-1914 yılları arasında Fransa’da çıkan, cumhuriyetçi ve laik siyaset dergisi –çn.

meden üst kata yönlendirdiler. Tabii çok öfkelen dim. Yerimden kalkıp rahibin yanına gittim ve monsenyör artık ziyaretçi kabul ettiğine göre pekâlâ benim işimin de görülebileceğini söyledim kendisine. Adam kalakaldı. Alelade bir Rus'un kendisini, monsenyörün diğer ziyaretçileriyle ne cüretle kıyaslayabildiğini akıllı hayali almıyordu belli ki! Sanki başından beri bana hakaret etme fırsatını kolluyormuşçasına muazzam bir keyif ve alabildiğine küstahlıkla beni şöyle bir baştan aşağıya süzdükten sonra, "Monsenyörün kahvesiyle arasına girmenize izin vereceğini mi sanıyorsunuz?" diye sordu. Ama ben daha cevval çıktım ve "Hay *tüküreyim* onun kahvesine! Pasaportuma o vizeyi hemen şu an basmıyorsanız monsenyörün yanına çıkıyorum!" diye bağır dım.

"Ne? Hem de kardinalin yanında!" diye ciyakladı rahip, korkudan ufalıp, büzülerek. Sonra bir anda kapıya koştu ve sanki beni geçireceğine ölmeyi tercih edermiş gibi kollarını iki yana açıp kapının önüne durdu.

Ben de hem bir kâfir hem de barbar olduğumu söyledim –yani "*Je suis hérétique et barbare*" dedim ve ne başpiskoposların, ne kardinallerin ne de monsenyörlerin umurumda değil dedim ona. Kısacası boyun eğmeyeceğimi göstermiş oldum. Tiksinti dolu bir bakış atıp, pasaportumu elimden kaparak yukarı çıktı. Bir dakika içinde çıkmıştı vizem. Görmek isterseniz işte burada!" diyerek pasaportun arasından sarkan kâğıdı gösterdim onlara.

"Ama," diye başlamıştı ki general;

"Aslında sizi kurtaran da kâfir ve barbar olduğunuzu ilan etmeniz olmuş," diye araya girdi Fransız sınıtarak. "*Cela n'était pas si bête.*" (O kadar da aptalca değil yani.)

"İyi de bizim Rus vatandaşları gibi mi yapacaktım? Zaten buralara gelen Ruslar ağızlarını bile açmıyorlar –hatta neredeyse Rus olduklarını bile inkâr edecekler. Her neyse, rahiple girdi-

ğim ağız dalaşı Paris'te kaldığım oteldeki müşterilerin epey ilgisini çekti. Şişko bir Polonya soylusu herkesten daha çok içerledi bu duruma ve yemek masasını terk edip, odasına çekildi. Fransızlardan bazıları ise, bundan iki yıl önce, 1812 senesinde, sadece eğlence olsun diye bir çocuğun üzerine şarjörünü boşaltan bir 'Fransız kahramanı' ile tanıştığımı söylediğimde resmen iğrendiler benden. Çocuk daha on yaşında ya var ya yoktu. Ailesi hâlâ Moskova'da yaşıyor.”

“İmkânsız,” diye çıkıştı Fransız. “Hiçbir Fransız bir çocuğa ateş etmez.”

“Vallahi olay aynen bu şekilde gerçekleşti,” diye yanıtladım Fransız'ı. “Hikâyeyi birinci ağızdan, bu pek muhterem emekli yüzbaşının bizzat kendisinden dinledim. Hatta sol yanağındaki yara izini de kendi gözlerimle gördüm.”

Fransız işi laf kalabalığına. General de arka çıkıyordu ona. Kendisine, 1812'de Fransızlara esir düşen Polonyalı General Perovski'nin anılarını okumasını tavsiye ettim. Sonunda Maria Filippovna daha fazla dayanamadı ve konuyu değiştirecek bir şeyler söyledi. General Fransız'la ağız dalaşına girdiğim için çok kızgındı bana. Öte yandan Mister Astley, Mösyö ile atışmamı izlemekten çok zevk almışa benziyordu. Ayağa kalkıp birlikte bir şeyler içmeye gitmeyi teklif etti. Akşamüstü Polina Aleksandrovna ile çeyrek saat sohbet fırsatı buldum. Konu konuyu açtı ve sohbet ufak bir gezintiye dönüştü. Parka girip, casinonun karşısındaki bir banka oturdu ve Nadya'yı diğer çocuklarla oynasın diye biraz öteye gönderdi. Ben de Mişa'yı havuzun kenarında oynamaya gönderdim ve Polina ile baş başa kalmış olduk.

Tabii önce para mevzusu açıldı. Polina kendisine yalnızca yedi yüz gulden vermemden rahatsız olmuş. Elmaslarının da rehin verilmesiyle birlikte Paris'ten eline en az iki bin gulden geçeceğini düşünüyormuş.

“Ne olacaksa olsun ama o para bana lazım,” dedi. “Bir şekilde bulacağım o parayı, yoksa mahvoldum.”

Yokluğumda neler olduğunu sordum ona.

“St. Petersburg’dan gelen haberleri saymazsak hiç. Büyükannem çok hastaymış ve yalnızca birkaç günlük ömrü kalmış. Bunu bizzat Timofey Petroviç’ten duyduk ki kendisi oldukça güvenilir birisidir. Artık her an ölüm haberi gelebilir.”

“Herkes mi istiyor ölmesini?”

“Elbette ki, herkes istiyor. Son bir buçuk yılın her günü, her dakikası ölüm haberini beklemekle geçti.”

“Beklemekle mi?”

“Evet beklemekle. Biliyorsun benim kendisiyle bir kan bağı yok –generalin üvey kızıyım, ama kadıncağızın beni de vasiyetine dahil edeceğinden şüphem yok.”

“Evet, muhakkak epey bir şey *kalacaktır* sana,” dedim onu temin edercesine.

“Evet, beni pek sever de sen nereden biliyorsun?”

Soruya başka bir soruyla cevap verdim, “Sizin şu marki, aile sırlarınıza da mı vakıf?”

“Siz neden bu konuyla bu kadar ilgilisiniz?” diye cevabı yapıştırdı ters ters bakarak.

“Boş verin. Yanılmıyorsam general, markiden borç almayı başardı.”

“Olabilir.”

“Marki, işin içinde büyükanneniz olduğunu bilmeseydi sizce yine de generale borç verir miydi? Bu arada bilmem fark ettiniz mi ama Fransız yemekte büyükannenizden üç kere ‘La Baboulenka’ diye bahsetti. Aman ne sevgi dolu, dostane bir tavır!”

“Evet duydum. Mirasa konacağımı öğrendiğinden beri bana da kur yapmaya başladı. Zaten biliyorsunuzdur.”

“Size kur yapmaya daha yeni mi başladı? Ben daha uzun zamandır beri yapıyordur diye düşünmüştüm.”

“Öyle olmadığını pekâlâ *biliyorsunuz*,” dedi Polina öfkeyle. “Allah aşkına şu İngiliz’i nereden buldunuz?” diye ekledi biraz duraksadıktan sonra.

“Bana onu soracağınızı *biliyordum!*” dedikten sonra Astley ile seyahatlerim sırasında daha önce nasıl karşılaştığımı anlattım.

“Çok çekingen birisi,” diye ekledim, “ve hassas. Ayrıca si-ze de âşık.”

“Evet bana âşık,” diye cevap verdi.

“Üstelik Fransız’dan on kat daha zengin. Zaten Fransız’ın nesi var ki? Bana pek mal mülk sahibiymiş gibi gelmiyor açıkçası.”

“Yo hayır, varlıklı olduğu kesin. Bir şatosu mu varmış ne. Geçen akşam general söyledi bunu bana. Tatmin oldunuz mu *şimdi?*”

“Yine de sizin yerinizde olsam İngiliz ile evlenirdim.”

“Nedenmiş o?” diye sordu Polina.

“Çünkü her ne kadar Fransız daha yakışıklı olsa da bayağı birisi. Oysaki İngiliz hem şerefli hem de rakibinden en az on kat daha zengin.”

“Yani? Fransız da marki ama, üstelik İngiliz’den daha zeki,” diye karşılık verdi Polina hiç istifini bozmadan.

“Demek öyle?”

“Evet, kesinlikle.”

Polina sorularımın hiç hoşlanmamıştı. Bunu verdiği ters yanıtlarla fazlasıyla belli ediyordu. Yine de anlamazlıktan geldim.

“Sinirlendiğinizi görmek hoşuma gidiyor,” diye devam etti. “Yine de tüm bu sorularınız ve varsayımlarınız için gösterdiğim anlayış karşılığında bana bir şeyler borçlusunuz.”

“Size bu soruları sormanın en doğal hakkım olduğunu düşünüyorum,” diye yanıt verdim sakince. “Bedeli neyse ödeme-

